

Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan vastainen toimintasuunnitelma

Päivitetty syksyllä 2021

**Kimitoön
Kemiönsaari**

Tavoitteet, ohjausasiakirjat ja määritelmät

Oppivelvollisuuslain §29 ja lukiolain §21 mukaan rehtori on velvollinen osana opetussuunnitelmatyötä laatimaan suunnitelman siitä, kuinka oppilasta/opiskelijaa suojellaan väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toteuttaa suunnitelma ja valvoa sen noudattamista. Tämä suunnitelma on laadittu käyttäen mm. Opetushallituksen käsikirjaa kiusaamisen vastaisesta työstä kouluissa ja oppilaitoksissa (Opas ja käsikirjat 2020) sekä Kiva - koulun aineistoja ja määritelmiä.

Kiusaamisen vastaisen työn tavoitteena on, että kaikki koulun oppilaat, opiskelijat ja aikuiset voivat työskennellä turvallisesti opiskelu- ja työympäristössä. Kaikki koulu yhteisön jäsenet ottavat vastuuta positiivisesta ilmapiiristä, turvallisuudesta ja siitä, ettei ketään kiusata. Koulun ilmapiirin tulee olla sellainen, että se näyttyy myös koulun ulkopuolisille turvallisena ja positiivisena. Kaikki pelit, keskustelut ja muut sosiaaliset tilanteet on oltava sellaisia, ettei kukaan voi tulkita niitä negatiivisesti.

Tässä suunnitelmassa kuvataan Kemiönsaaren kunnan ennaltaehkäisevän työn suuntaviivat turvallisen koulu ympäristön luomiseksi sekä konkreettiset toimenpiteet väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätilanteissa. Oppilaalla tarkoitetaan tässä suunnitelmassa sekä perusopetuksessa olevaa oppilasta että toisella asteella olevaa opiskelijaa. Jokaisella koululla tulee olla lisäksi oma yksityiskohtaisempi suunnitelma ennaltaehkäisevästä työstä, johon tulee kirjata myös konkreettiset toimenpiteet. Koulukohtaisen suunnitelman tulee noudattaa tässä suunnitelmassa annettuja ohjeita ja se on päivitettävä vuosittain. Suunnitelma julkaistaan koulun verkkosivuilla.

Opetushallitus aloittaa ohjeiden esittelyn seuraavalla tekstillä:

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Kiusatuksi tuleminen rikkoo tätä perusoikeutta ja aiheuttaa monia kielteisiä ja usein pitkäkestoisia seurauksia lasten ja nuorten kehitykselle. Siksi kiusaamista tulee ehkäistä ennalta ja puuttua esiin tuleviin kiusaamistapauksiin viipymättä. Käsikirja Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa sisältää toimintaohjeita oppilaille, vanhemmille ja koulun henkilökunnalle kiusaamistilanteeseen.

Linkki oppaaseen:

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

Opetushallitus on koonnut oppilaille ja vanhemmille huoneentaulut siitä, miten kiusaamistilanteessa toimitaan.

Linkit huoneentauluihin:

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/toimi-nain-kiusaamistilanteessa-oppilaat-a4.pdf>

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/toimi-nain-kiusaamistilanteessa-vanhemmat-a4.pdf>

Kunnan koulut ovat mukana KiVa Koulu ohjelmassa. Ohjelma sisältää oppitunteja, KiVa Koulu hyvinvointikyselyn sekä toimintamallit ja lomakkeet kiusaamistapausten selvittelyyn ja seurantaan. KiVa Koulu-materiaalit löytyvät sivulta: <https://www.kivakoulu.fi/>

Poliisiviranomaiset ovat ottaneet myös kantaa kiusaamiseen. Poliisin verkkosivuilta voi lukea opiskelijoille, koulun henkilökunnalle ja huoltajille tarkoitettuja neuvoja ja ajatuksia. <https://poliisi.fi/koulukiusaaminen-voi-olla-rikos>

Määritelmät

Kiusaaminen

Kiusaamista ilmenee, kun yksi tai useampi henkilö tekee järjestelmällisesti ja tarkoituksellisesti negatiivisia tekoja tai loukkauksia yhtä tai useampaan henkilöä kohtaan. Kiusaaminen voi olla myös kertaluonteista, mikäli uhri on selvästi altavastaajana ottaen huomioon uhrin iän, koon tai muun tekijän. Kiusaamiseen voi osallistua eri tavoin esimerkiksi aktiivisena kiusaajana, kiusaamiseen kannustajana tai hiljaisena hyväksyjänä. Koulukiusaamista voi esiintyä oppilasryhmien, yksittäisten oppilaiden, oppilaan ja aikuisen tai aikuisten välillä.

Kiusaamisen erilaiset muodot:

- I. Sanallinen kiusaaminen tarkoittaa, että henkilö tarkoituksella käyttää toisia loukkaavaa kieltä. Sanallista kiusaamista on ilkeä kommentointi suullisesti tai kirjallisesti, matkiminen, pilkkaaminen, ikävien lempinimien antaminen, huhujen levittäminen, toista loukkaava vitsailu ja uhkailu.

2. Henkinen kiusaaminen tarkoittaa, että kiusaaminen tapahtuu hiljaisuudessa ja kiusaaja tekee uhrin elämästä epämukavaa. Henkisen kiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi huokaukset, katseet, silmien pyörittely ja irvistely.
3. Fyysisessä kiusaamisessa kiusaaja käyttää fyysistä voimaa. Kiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi töniminen, potkiminen ja lyöminen.
4. Nettikiusaamisessa muun muassa välitetään loukkaavia viestejä, valokuvia, videoita, juoruja tai valheita. Nettikiusaaminen tapahtuu sosiaalisessa mediassa. Sitä voi tapahtua ympäri vuorokauden ja se tavoittaa suuren määrän henkilöitä.
5. Ostrakismi tarkoittaa sosiaalista hyljeksintää, jossa henkilö jää näkymättömäksi eikä hänelle anneta huomiota. Se aiheuttaa sosiaalista kipua, joka on verrattavissa väkivaltaan tai kiusaamiseen. Ostrakismin muotoja ovat muun muassa selän kääntäminen, viesteihin vastaamatta jättäminen ja yhteisestä toiminnasta pois sulkeminen. Ostrakismia on myös tietoinen valinta olla tykkäämättä tietyn henkilön sosiaalisen median julkaisuista sekä toiminta, jossa monet päättävät olla hyväksymättä tiettyä henkilöä eri ryhmiin sosiaalisessa mediassa.
6. Toisen omaisuuden ottaminen, tahallinen tuhoaminen tai piilottaminen on yksi kiusaamisen muodoista. Tällaisen kiusaamisen muotoja ovat toisen omaisuuden tarkoituksellinen tuhoaminen tai piilottaminen niin, että uhri ei voi saada omaisuuttaan takaisin ilman kolmannen osapuolen apua esimerkiksi lukitusta kaapista.

Kiusaaminen muuttuu yhteiskunnan trendien ja sosiaalisen median vaikutusten myötä. Oppilaat saavat niistä vaikutteita, joita he lähtevät kokeilemaan. On tärkeää, että koulu seuraa tarkasti näitä muutoksia. Selvästi vaarallisista suuntauksista saatetaan tarvita keskustelija sekä oppilaiden että kotien kanssa. Sosiaalinen media ottaa yhä enemmän valtaa ja jokaisen koulun tulee harkita huolellisesti, miten se torjuu sosiaalisen median negatiivisia vaikutuksia. Nettikiusaamisen tutkinnassa noudatetaan periaatteessa samoja toimintatapoja kuin muussakin kiusaamisessa, mutta sitä vaikeuttaa se, että sitä voi tapahtua ympäri vuorokauden ja siten koulun vastuun rajaaminen vaikeutuu. Koulun yhteistyön kotien ja viranomaisten kanssa on näissä tapauksissa erityisen tärkeää.

Häirintä

Yhdenvertaisuuslain (14 §) mukaan häirinnällä tarkoitetaan käyttäytymistä, jolla pyritään loukkaamaan henkilön ihmisarvoa tai joka johtaa siihen. Käyttäytyminen luo kielletyn syrjintäperusteen yhteydessä halventavan, nöyryyttävän, uhkaavan, vihamielisen tai aggressiivisen ilmapiirin. Kielletyt syrjintäperusteet ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhde, terveydentila, vamma, seksuaalinen suuntautuminen tai mikä tahansa muu henkilöön liittyvä syy. Tasa-arvolaki (7 §) kieltää seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän.

Häirintä ja kiusaaminen ovat tekoja, joita on vaikea erottaa toisistaan. Häirintä on usein yksittäistapaus, kun taas kiusaaminen on yleensä toistuvaa toimintaa. Häirintä on vakava teko, joka on aina tutkittava. Koulun tulee ehkäistä häirintää ottamalla opetuksessa huomioon vuorovaikutustaidot, sosiaaliset taidot, empatiataidot sekä oppilaiden itsetunnon myönteinen kehittyminen.

Väkivalta

Väkivaltaa ilmenee monessa muodossa. Yksinkertaisimmillaan väkivalta voidaan jakaa fyysiseen ja henkiseen. Väkivalta voi olla toisen lyömistä ja potkimista tai esimerkiksi toisen ihmisen loukkaamista sanallisesti tai aiheuttamalla muuten henkistä stressiä ja kärsimystä. Kumpikin tapa satuttaa toista ihmistä ja voi aiheuttaa vakavia vaurioita. (Lähde: Mieli ry)

Kaikki väkivallan muodot ovat tekoja, joita ei voida hyväksyä koulussa, koska ne luovat turvattomuutta. Kaikilla kouluilla tulee olla toimintasuunnitelma väkivaltilanteisiin.

Koulun ennaltaehkäisevät toimenpiteet kiusaamisen estämiseksi

Koulussa tulee olla ilmapiiri, joka tukee määrätietoista ennaltaehkäisevää työtä hyvän kouluympäristön luomiseksi. Koulussa tuetaan jokaisen itsetuntoa, kiinnitetään huomiota hyviin sosiaalisiin taitoihin ja empatiakyvyn kehittymiseen. Ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tulee olla kohdennettuja ja järjestelmällisiä. Määrätietoinen ennaltaehkäisevä työ tarjoaa hyvät mahdollisuuden vähentää kiusaamista.

Toimenpiteet jaetaan kunta-, koulu-, luokka- ja yksilötasolle.

Kuntataso

Kiusaamisen ennaltaehkäisytoimenpiteet	Lyhyt kuvaus
Täydennyskoulutus	Oppilaiden hyvinvointiin sekä uusiin työmenetelmiin ennaltaehkäisevästä työstä liittyvä säännöllinen täydennyskoulutus. Jokaisen opettajan tulee kokea, että oma osaaminen riittää käsittelemään kiusaamiseen liittyviä asioita.
Yhteistyö viranomaisten kanssa	Koulutuksen ja vapaa-ajan yksikön, sosiaalipalvelujen ja poliisin tulee tehdä aktiivista ja jatkuvaa yhteistyötä.
Hyvinvointi ja järjestyssäännöt	Kunnassa on yhteinen hyvinvointisuunnitelma ja järjestyssäännöt saaren kouluille.
KiVa Koulu	Kunta on osa KiVa Koulua. Tämä tarkoittaa, että KiVa Koulu-materiaali on yksi kiusaamisen vastaisten ryhmien käyttämistä toimintamalleista.

Koulutaso

Kiusaamisen ennaltaehkäisytoimenpiteet	Lyhyt kuvaus
Hyvinvointi ja järjestyssäännöt	Koulu tekee tarkennuksia kunnan hyvinvointisuunnitelmaan ja pelisääntöihin, joissa otetaan huomioon koulun omat erityispiirteet. Sääntöjen tulee edistää kaikkien hyvinvointia.
Päivittäinen asennekasvatus	Koulun henkilökunta antaa asennekasvatusta päivittäisessä työssä.
Koulun kiusaamisen vastainen ryhmä	Jokaisessa koulussa tulee olla kiusaamisen vastainen ryhmä/Kiva-tiimi. Kiusaamisen vastainen ryhmän/KiVa-tiimin tehtävänä on yhdessä koulun rehtorin kanssa varmistaa, että kaikki koulun aikuiset ja oppilaat tietävät roolinsa ja vastuunsa kiusaamiseen liittyvissä asioissa.
KiVa Koulu yhteyshenkilö	Nimetty henkilö toimii KiVa Koulun yhteyshenkilönä ja vastaa KiVa Koulu kyselyyn.
Hyvinvointikysely	Oppilaiden tulee vastata kiusaamista koskevaan hyvinvointikyselyyn vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa. Oppilaat vastaavat kiusaamiseen ja kouluviihtyvyyteen liittyviin kysymyksiin kyselyn avulla nimettömänä. Jokainen koulu laatii oman kyselynsä, jossa otetaan huomioon koulun erityispiirteet.
Tukioppilaat ja muut ryhmät, jotka työskentelevät edistääkseen hyvinvointia	Jokaisessa kunnan koulussa on ryhmiä, joiden työskentelyn tavoitteena on edistää koulun hyvinvointia. Tukioppilas- ja oppilaskuntatoiminta edistävät turvallista kouluympäristöä ja auttavat kehittämään ja ylläpitämään parempaa hyvinvointia koulussa. Muita ryhmiä ovat esimerkiksi: ylioppilaskunta ja hyvinvointiryhmä.
Ennaltaehkäisevät työmenetelmät/teemapäivät	Oppitunteja/teemapäiviä järjestävät koulun henkilökunta sekä yhdistykset ja ulkopuoliset ohjaajat.
Yhteistyö vanhempainyhdistysten kanssa	Lasten myönteistä kasvua tukevaa yhteistyötä.

Luokka/ryhmätaso

Kiusaamisen ennaltaehkäisytoimenpiteet	Lyhyt kuvaus
Päivittäinen asennekasvatus	Koulun henkilökunta antaa asennekasvatusta päivittäisessä työssä.
Luokan pelisäännöt	Toteutetaan luokka kohtaisesti.
Yhteistyö kotien kanssa	Yhteistyötä kotien kanssa tehdään esimerkiksi vanhempainiltojen, teemailtojen ja vanhempainyhdistysten kautta.

Yksilötaso

Kiusaamisen ennaltaehkäisytoimenpiteet	Lyhyt kuvaus
Tuki kiusaamistapauksissa mukana oleville	Yhteistyössä oppilaiden ja opiskelijoiden terveydenhuollon kanssa.
Kehityskeskustelut ja henkilökohtaiset keskustelut oppilaan kanssa	Toteutetaan sovitun suunnitelman mukaan tai tarvittaessa.

Mitä koulukohtaisen kiusaamisen vastaisen suunnitelman tulee sisältää

- KiVa Koulu vastuhenkilö
- Kiusaamisen vastaisen ryhmän/ Kiva-tiimin kokoonpano ja työn kuvaus
- Suunnitelma ennaltaehkäisevästä työstä jokaiselle luokalle
- Konkreettiset toimenpiteet kiusaamis, väkivalta ja häirintä tilanteisiin
- Suunnitelma siitä, miten oppilaille, opettajille, ohjaajille ja muulle henkilökunnalle sekä huoltajille tiedotetaan koulun kiusaamisen vastaisesta työstä
- Hyvinvointikyselyn toteutus ja seuranta
- Suunnitelma siitä, miten kiusaamisen vastainen ryhmä konkreettisesti seuraa kiusaamistapausta ilmoituksia ja miten ne arkistoidaan
- Oppilashuollon kanssa yhteistyössä toteutettavat oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia tukevat työskentelytavat
- Suunnitelma riittävästä välituntivalvonnasta

Konkreettisia toimenpiteitä, kun epäillä kiusaamista

On tärkeää, että koulussa vallitsee ilmapiiri, joka tukee nopeaa ja määrätietoista puuttumista havaittuun kiusaamiseen. Jokainen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen, kun sitä havaitaan. Koulujen kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa on kuvattu tarkemmin konkreettisia toimenpiteitä kiusaamistilanteisiin. Kiusaamista epäiltäessä selvitetään onko kyseessä kiusaaminen, väkivalta, häirintä, riita, väärinymmärrys, henkinen pahoinvointi tai jokin muu asia, joka aiheuttaa ei-toivottua käytöstä.

Jokainen on velvollinen ilmoittamaan kiusaamisepäilyistä. Oppilaat voivat ilmoittaa kiusaamisesta sekä suullisesti että kirjallisesti. Huoltajat ilmoittavat kiusaamisesta suullisesti tai kirjallisesti. Sekä oppilaiden että huoltajien ilmoitukset dokumentoidaan ja arkistoidaan. Huoltajia voidaan pyytää täyttämään ilmoituslomake epäiltäessä kiusaamista. Lomake löytyy KiVa-koulu tukimateriaaleissa. Koulun henkilökunta ilmoittaa kiusaamisepäilyn samalla ilmoituslomakkeella. Lomake toimitetaan koulun kiusaamisen vastaiselle tiimille, joka ottaa tapauksen käsittelyyn.

Kun epäily kiusaamisesta tulee ilmi:

1. Kaksi kiusaamisen vastaisen ryhmän aikuista ottaa tapauksen käsittelyyn
2. Keskustelu mahdollisen uhrin kanssa
3. Keskustelut mahdollisten kiusaajien kanssa
4. Keskustelut todistajien kanssa

Yllä oleva järjestys voi vaihdella tapauskohtaisesti. Kaikki keskustelut tulee dokumentoida siihen tarkoitettulle lomakkeelle. Tähän tarkoitukseen voidaan käyttää KiVa-koulu tukimateriaaleista löytyvää lomaketta tai vastaavaa, jota koululla on työstetty edellä mainitun lomakkeen pohjalta.

5. Kaikkien alaikäisten koteihin otetaan yhteyttä riippumatta siitä todetaanko tapauksen olevan kiusaamista tai ei.
6. Seuranta
7. Mikäli kiusaaminen ei lopu, huoltajat kutsutaan kouluun.
8. Mikäli kiusaaminen ei lopu seurannasta ja kotiin tehdyistä yhteydenotoista huolimatta, uhrin vanhempia/huoltajia rohkaistaan ottamaan yhteyttä muihin viranomaisiin, kuten sosiaali- ja poliisiviranomaisiin.
9. Kaikille asianosaisille tarjotaan oppilaiden ja opiskelijoiden terveydenhuoltopalveluita.

On muistettava, että kiusaaminen sisältää seikkoja, jotka täyttävät rikoksen tunnusmerkit. Näitä voivat olla kunnianloukkaus, ilkivalta, pahoinpitely, seksuaalinen häirintä tai varkaus. Koulun kiusaamisen vastainen työ ei sulje pois mahdollisuutta olla yhteydessä muihin viranomaisiin. Koulun kiusaamisen vastainen työ koskee kouluaikana tapahtuvaa kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää. Koulujan ulkopuolella tapahtuva kiusaaminen vaikuttaa yleensä koulun arkeen ja rajan erottaminen voi olla hyvin vaikeaa.

Lähteet

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/toimi-nain-kiusaamistilanteessa-oppilaat-a4.pdf>

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/toimi-nain-kiusaamistilanteessa-vanhemmat-a4.pdf>

<https://www.kivakoulu.fi/>

<https://poliisi.fi/koulukiusaaminen-voi-olla-rikos>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

<https://mieli.fi/mieli-ry/>